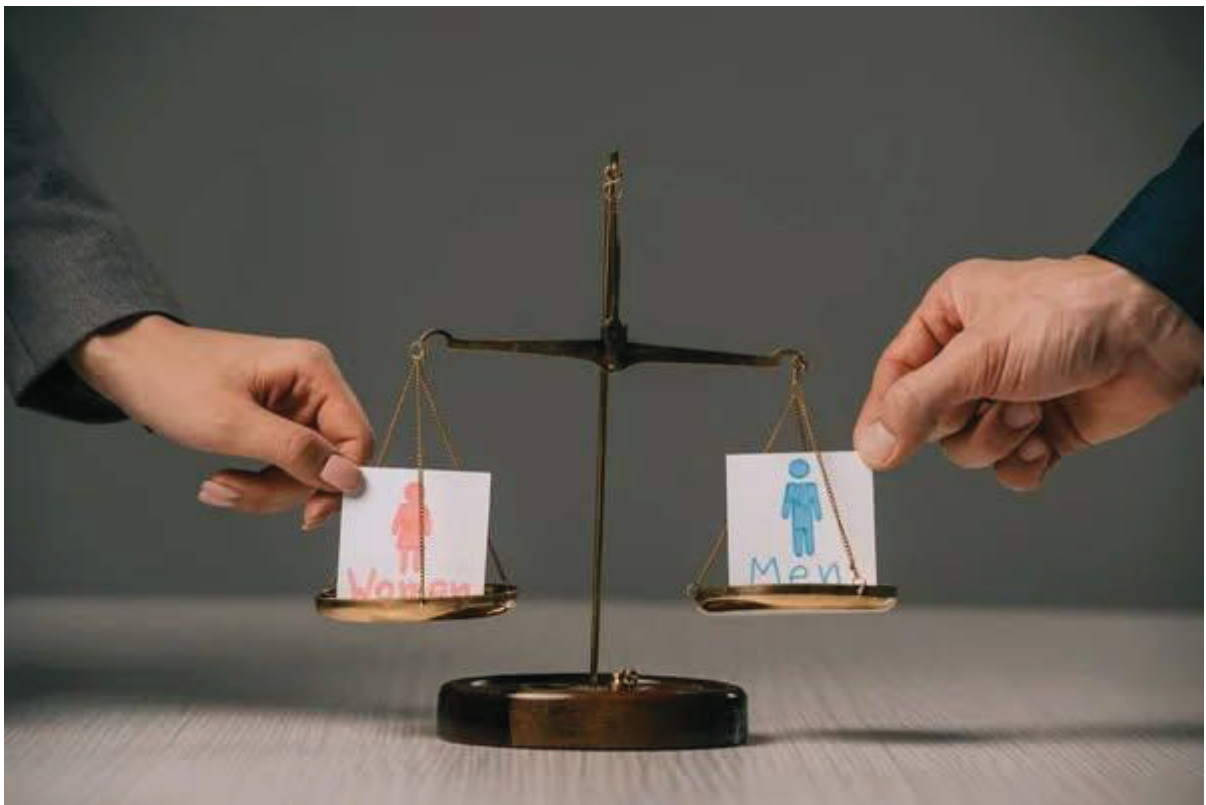

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**ГЕНДЕРНА РІВНОВАЖНІСТЬ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**
Матеріали II Круглого столу від 30 вересня 2025 року

Київ, 2025

УДК 316,6+159.9+37.04+376

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (протокол № 10/25 від 30 жовтня 2025 року)

Рецензенти:

Суший Олена Володимирівна, доктор наук з державного управління, доцент
Чіп Руслана Степанівна, кандидат психологічних наук, доцент

Тези подаються в авторській редакції.

Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи. Матеріали II Круглого столу від 30 вересня 2025 року [електронне видання] / упор. О. Т. Плетка. – К.: ІСПП НАПН України, 2025. – 58 с.

Збірка матеріалів II Круглого столу «Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи» презентує міждисциплінарний діалог на перетині освіти, соціальної психології, прав людини та освітньої політики. Учасники – науковці, педагоги, управлінці, представники громадянського суспільства – досліджують виклики та можливості впровадження гендерно чутливих практик в українському освітньому середовищі. Збірка є внеском у формування етичної, інклюзивної та стійкої освітньої системи, що визнає різноманіття як ресурс розвитку.

Матеріали Круглого столу стануть у нагоді керівникам освітніх закладів всіх рівнів, управлінцям міністерства освіти і науки України, співпрацівникам Національної академії педагогічних наук України, викладачам закладів вищої освіти, фахівцям у сфері гендерної психології, соціальним психологам, управлінцям, що опікуються питаннями гендерної рівноваги у суспільстві та всім зацікавленим читачам.

УДК 316,6+159.9+37.04+376

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2025

© О. Базь, О. Ващенко, Т. Говорун, О. Голубева, Р. Гончарук, Ю. Гундєртайло, О. Кікінежді,
Т. Козицька, О. Коробанова, О. Пахарчук, О. Пінчук, О. Плетка, Л. Романюк, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
БАЗЬ Л. О. Медіаконтент і гендерна рівновага: психологічні механізми впливу телевізійних серіалів на підліткову аудиторію.....	5
ВАЩЕНКО О. С. Статеворольові особливості вияву агресивності у подружніх конфліктах	8
ГОВОРУН Т. В., КІКІНЕЖДІ О. М. Гендерна терапія у наданні психоконсультативної допомоги сім'ям у кризових ситуаціях.....	11
ГОЛУБЄВА О. Є. Анкетування як інструмент формування університетської політики гендерної рівності, безбар'єрності та підтримки ментального здоров'я.....	15
ГОНЧАРУК Р. І. Психологічні витоки гендерної нерівності: особистісні, соціальні та культурні детермінанти	19
ГУНДЕРТАЙЛО Ю. Д. Гендерна специфіка психогігієнічних практик у контексті протидії екологічним та епідеміологічним загрозам здоров'ю населення	25
КІКІНЕЖДІ О. М. Проблема формування егалітарно-освітнього середовища в умовах сьогодення	26
КОЗИЦЬКА Т. О. Домашнє насильство в умовах війни: тенденції, виклики та досвід психологічної допомоги (досвід роботи Київського міського центру гендерної рівності, запобігання та протидії насильству).....	32
КОРОБАНОВА О. Л. Гендерні особливості схильності до маніпуляцій здобувачів вищої освіти.....	38
ПАХАРЧУК О. С. Гендерна рівновага як складова гуманітарної політики університету: стратегічне бачення та управлінські рішення.....	42
ПІНЧУК О. В. Гендерні особливості навчання і стійкості освітян в прифронтовій зоні.....	45
ПЛЕТКА О. Т. Гендерна рівноважність: психологічна просвіта освітян....	49
РОМАНЮК Л. В. Психологія становлення ціннісного компоненту гендерної компетентності.....	52
ПІСЛЯМОВА.....	57

ГЕНДЕРНА ТЕРАПІЯ У НАДАННІ ПСИХОКОНСУЛЬТАТИВНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

ГОВОРУН Тамара Василівна, д. психол. н., професорка,
Інститут наук про поведінку Джиндал Глобал університету
(Делі, Індія), професор Школи права

КІКІНЕЖДІ Оксана Михайлівна, д. психол. н., професорка,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, професорка кафедри психології

Психологічна наука та практика накопичили численний досвід надання психоконсультації та психотерапевтичної допомоги сім'ї у складних життєвих умовах та кризових ситуаціях. В умовах війни в сучасних родинах загострюються традиційні кризові явища, послаблюються основи сімейного функціонування [5-7]. Вибір конкретних психотерапевтичних інструментів залежить не лише від суті звернення клієнта, а й від особистих переваг фахівця, його професійної компетентності у відомих напрямках психотерапії, а також здатності розуміти сучасні проблеми, що впливають на життєдіяльність родини. [1-9].

Гендерний підхід як наукова парадигма аналізу психологічних аспектів сімейних і міжособистісних взаємин відкриває нові можливості для розуміння явищ, пов'язаних з відмінностями між чоловічою та жіночою поведінкою. Соціальні очікування, ролі та нормативні вимоги суттєво впливають на прояв гендерних характеристик та їх інтеграцію в соціальне життя. Вивчається ідентичність обох статей, пов'язані із нею уявлення, стереотипи та ієрархічні структури, що віддзеркалюють процеси гендерної диференціації. Таким чином, предметом гендерної терапії виступає навчання жінок і чоловіків більш гнучким стратегіям поведінки, а саме розвитку асертивності жінок та чоловіків з підвищеною тривожністю, які допомагають долати гендерні стереотипи й ефективно вирішувати гендерно-рольові конфлікти [1; 2; 8; 9].

Гендерна терапія вирішує такі основні завдання: переосмислення особистих уявлень про себе та життєві сценарії, обумовлені традиційними розподілами ролей; розвиток здатності до нової оцінки власних можливостей і прагнень; активізація особистих ресурсів для вибору індивідуальних стратегій самореалізації; оптимізація міжособистісних відносин на основі рівності.

Психологічна допомога сім'ї у подоланні гендерних розбіжностей

розглядається в межах таких напрямів: психологічна просвіта: інформування про права та можливості обох статей; інсайт: формування усвідомлення причин власних проблем і рефлексія щодо статево-рольової поведінки; гендерна ресоціалізація: розвиток практичних навичок паритетної взаємодії; інтеграція “Я-Ми”: формування здатності до самовизначення та самоконтролю в процесі освоєння нових моделей організації сімейного життя.

Дослідження різних психотерапевтичних підходів щодо подолання сімейних криз із гендерною складовою передбачалося за принципом умовного поділу на внутрішньо та зовнішньо орієнтовані. Перша група шкіл і технік зосереджується на роботі з особистісними особливостями, глибинними прагненнями та цінностями. Зовнішньо орієнтовані моделі, навпаки, навчають ефективної поведінки й комунікації, а також саморегуляції емоційного стану (агресія, страх, тривога, депресія тощо)

Узагальнення досвіду вітчизняних і зарубіжних підходів до психотерапевтичної допомоги, що отримав назву гендерної, дає змогу зробити висновок, що її поява пов'язана переважно з необхідністю підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Зазвичай класичні підходи до роботи із сім'єю (виховання, попередження психологічного насильства) були малоефективними без переосмислення гендерних основ функціонування родини. Вирівнювання соціальних і психологічних ролей між чоловіком і жінкою стає першочерговим кроком на шляху до вирішення сімейних дисфункцій. Одним із методів є організація дискусій за участю подружжя і психолога або групових занять із сімейними парами, під час яких аналізуються вікові і гендерні стереотипи щодо «правильних» чоловічих і жіночих ролей.. Метою цього етапу терапії є підриг усталених гендерних стереотипів, які обмежують особистісний розвиток обох статей, та допомога подружжю в перегляді власних уявлень про «природні» призначення чоловіка та жінки. Завдання спеціаліста на цьому етапі — спонукати пару засумніватися в беззаперечності традиційного розподілу ролей і переваг, що обґрунтовують нерівність у подружньому житті. Слід зауважити, що інтеграція гендерної проблематики у зміст сімейної терапії є виправданою лише в тих випадках, коли це не суперечить основам етнокультурної ідентичності.

Другий етап терапевтичного супроводу подружжя характеризується розвитком емпатійного сприйняття представників іншої статі, адже

гендерні трансформації особистості є неможливими без глибокого усвідомлення власного «Я», обмеженого впливом гендерних стереотипів. Психологічний тиск гендерних стереотипів хоча і дуже сильний, все ж може бути ослаблений та обмежений їх усвідомленням, активізацією потреби в самоздійсненні. Головний напрямок такої гендерної ресоціалізації полягає в розширенні соціально-психологічного простору для особистісного зростання індивіда без огляду на його(її) статеву належність, а також для розвитку егалітарних стосунків.

Висновок другого етапу полягає в усвідомленні: «Мої і його (її) гендерні психотравми», «Що я втратила(ив) в собі через тиск гендерних стереотипів», який стимулює внутрішню готовність до гендерних перетворень. Гештальттерапевти наголошують, що гендерний розвиток варто розглядати крізь призму широкої екосистеми, усвідомлюючи, що статеворольові очікування і нормативи не є універсальними на всі часи, і що розширення власних гендерних карт стимулює особистісні перетворення.

На третьому етапі психотерапії йдеться в першу чергу про освоєння жінкою «свого справжнього» голосу, розширення діапазону ролей зміни засад сімейної екосистеми на засадах паритетності. Власне на цьому етапі гендерної ресоціалізації жінка вчиться «говорити на повний голос» про свої потреби і прагнення, позбавлятися депресивних станів через відчуття економічної вторинності на психологічних важелях та економічної залежності. Вільна від стереотипів жінка є самодостатньою, здатною до гнучкої поведінки без втрати Я. Подібний процес «внутрішньогендерних трансформацій і перетворень» відбувається паралельно і в роботі з чоловіками. Психотерапевт всіляко заохочує чоловіків до змін психологічних важелів статей – від переважаючого з «чоловічого» боку до рівноваги, а значить гомеостазису сімейного життя загалом.

Бути клієнтом жіночої чи чоловічої статі не означає відповідати автоматично найпоширенішим стереотипним уявленням про належну чи неналежну гендерну поведінку. Гендерний підхід у консультативному процесі передбачає рівність статей у пошуку виходу із скрутної ситуації шляхом здійснення вибору особистістю, а не просто чоловіком чи жінкою, та творення сили індивідуального Я незалежно від статі. Статева диференціація копінг-стратегій виходу із скрутної ситуації в консультативному процесі (жінкам пропонують когнітивно-емотивні психотехніки, спрямовані на обговорення і спростування ірраціональних

думок; чоловікам – поведінкові) є проявом сексизму.

Вітчизняний та зарубіжний досвід запровадження гендерної психотерапії засвідчив її ефективність за умови цілеспрямованої видозміни гендерних орієнтацій шляхом психопросвіти, запровадження емпатійного вживання в сімейні та соціальні ролі іншої статі, свідомого набуття андрогінії як умови визволення від тиску гендерних стереотипів та універсалізації поведінки. Введення концепції гендеру в динаміку сімейних ролей дає змогу вирівняти соціально-економічні статуси подружжя шляхом партнерського перерозподілу влади. Усвідомлюючи вплив гендерних стереотипів на виникнення сімейних конфліктів, психотерапевти сповідують ідеологію рівності прав, обов'язків та можливостей.

Література:

1. Говорун Т., Кікінежді О. Гендерна психологія. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 308 с.
2. Говорун Т.В., Кізь О.Б., Кікінежді О.М. Гендерна терапія як інновація у роботі психолога з молодим подружжям. *Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості*: колективна монографія ; відпов. ред. Н.І. Тавровецька. Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. С. 7–27.
3. Вестбрук Д., Кеннерлі Г., Кірк Дж. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію. Львів: Свічадо, 2014. 420 с.
4. Дитяча та юнацька психотерапія: теорія і практика в сучасних наукових дослідженнях: колективна монографія / за заг. ред. Г. В. Католик. Львів: Астролябія, 2012. 312 с.
5. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації: колективна монографія / за наук. ред. Л. М. Коробки / Л. М. Коробка, В. О. Васютинський, В. Ю. Вінков та ін. ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 286 с.
6. Способи підвищення соціально-адаптивних можливостей людини в умовах переживання наслідків травматичних подій: методичні рекомендації / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології; за наук. ред. Т.М.Титаренко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 80 с.
7. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових

- травматичних подій : методичний посібник / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ Видавництво «Логос». 2015. 207 с.
8. Психологія групової ідентичності: закономірності становлення: монографія / П.П.Горностай, О.А.Ліщинська, Л.Г. Чорна та ін. ; за наук. ред.. П.П. Горностая: Національна академія педагогічних наук України. Інститут соціальної та політичної психології. К.: Міленіум, 2014. 252 с.
9. Як навчати школярів долати гендерні стереотипи: конспекти занять навчально-методичний посібник для загальноосвітніх навчальних закладів / кол. авт. Т. Говорун, О. Кікінежді та ін., за заг. ред. А. Т. Говорун.- К.: ФОП Клименко, 2011. 806 с.

АНКЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ, БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ТА ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

ГОЛУБЄВА Олена Євгеніївна, Університет театру кіно
і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого, магістерка,
координаторка виконавча директорка ГС «Українська
анімаційна асоціація», викладачка, продюсерка

Актуальність:

Сучасний мистецький університет це не лише освітній, а й культурний інститут, де формуються моделі соціальної взаємодії, межа приватного та публічного, уявлення про справедливість і турботу. Політика рівності, безбар'єрності та підтримки ментального здоров'я стає невід'ємною частиною гуманітарної стратегії університету. Її ефективність неможлива без систематичного зворотного зв'язку, а отже без дослідження спільноти зсередини.

Університет імені І. К. Карпенка-Карого має особливу місію: це творчий заклад, у якому майбутні режисери, актори, оператори, художники і культурні менеджери формують себе як носії смислів, образів і моделей поведінки, що згодом впливатимуть на суспільство. Від того, якою буде внутрішня культура університету: довірливою чи закритою,